

[68.] *Relasió del que ha suseït en Barselona y demás llochs de Catalunya contra los soldats castellans. Y mort del virey, lo compte de Santa Coloma. Y altres coses particulàs en lo Enpurdà y Roselló*

Axecat que fou lo siti de Salses, tota la gent catalana y valensiana se'n tornà cada hu en ses cases a descansar, salvo los soldats castellans y napolitans y bolons y modanesos,¹ que són los que guanyaven sou de rey.² Y com lo virey se'n tornà en Barselona y los demás generals donaren orda en aposentar tota aquexa gent per Catalunya, que eren nou ho deu mil hòmens de peu y de a cavall. Y aposentaven-los de tal manera que no u feien sinó per aroïnar la terra; que si ells los aguesen escampats per tota Catalunya, y conforme lo lloch aver-i posada la gent, no-s fóra tan cansada la gent ni aguera sucseït lo que sucseí. Y no feren sinó que, a ontsevulla que·ls aposentaven, feien de manera que los soldats [51v] fosen superiós als provinsials, per[què] deien que convenia perquè los soldats no rebesen dany. Y axí ab un lloch de 50 cases hi aposentaven dos ho tres-sens òmens, y ab una vila de quatre-sentes cases n'i posaven mil y dos mil. Y si per cas hi avia ningun lloch ho vila que s'anàs a quexar al virey, de prompte los crexia de soldats. Y si hi tornaven, amenasave de posar a la presó los batlles, conforme sucseí en Vilanova de Sitjes,³ que, perquè no volgueren rebre sinch-sens soldats que y anviave lo virey, perquè deyen que eren masa, y los tancaren les portes, de prompte lo virey n'i anvià mil ho dos mil de peu y de cavall. Y entraren dins la vila y robaren tot lo que pogueren, que la de més gent se n'agué de anar de ses cases perquè feien les majós insolènsies que·s puguesen fer, que fins aviar les bótes de la malvesia y regar-ne los carrés, de manera que n'i dexaren molt pocha, y segaven lo blat vert per donar als cavalls. Y com avien oprimida y ben castigada la vila, los feyen anar ab altra part. Y de aquexa manera pasaven totes les viles y llochs de Catalunya: a unes robant y altres composant y matant, y violentant dones y donzelles, que era la major llàstima del món.

Vist també lo desvergony[i]ment tan gran tingueren en cremar y asolar la vila de Santa Coloma de Fernés, com està dit, y vist també lo sacrilegi tan gran feren en la iglésia de Riudearenas,⁴ junt a Girona, que, perquè la gent avia recollit a la iglésia lo bo y millor que tenían, per temor que no·ls ho robasen, agueren-ne rastre y posaren foch a la porta de la iglésia, y entraren dins y robaren tot lo que volgueren, y après prengueren les caxes y les arrimaren a l'altar major y posaren-hi foch y cremaren la església, fins la custòdia de la reserva del Santíssim Sagrament, beneyt y lloat sia per a sempre. Fins que uns frares caputxins y anaren y apartaren lo foch y tragueren la reserva, y trobaren les formes totes consumides ab carbó —que sols se conexia⁵ lo senyal de la forma— que, en tocar-les, se trosegaven totes; y axí foren visurades per lo bisbe de Girona y capítol, y axí tots se resolgueren de que allà ja no y era lo cos de Cristo, que fou la major llàstima del món. Y axí lo bisbe de Girona los escomonicà y los maleí,⁶ a tots los que consentiren en tal cosa.

1. *modanesos*: el terç de les tropes de Mòdena, de quatre-cents homes.

2. *salvo ... rey*: una relació detallada de les tropes d'infanteria que s'havien d'allotjar a Catalunya, que sumaven un total de 8.100 homes, a les quals cal afegir la cavalleria, es pot trobar a Elliott, *La revolta catalana*, op. cit., p. 376.

3. Vilanova i la Geltrú.

4. *la iglésia de Riudearenas*: l'església parroquial de Sant Martí, del lloc de Riudarenes, bisbat de Girona, saquejada i incendiada el 3 de maig de 1640.

5. *conexia*: esmenat al ms.

6. *lo bisbe de Girona los escomonicà y los maleí*: el 13 de maig el bisbe de Girona Gregorio Parceró va proclamar l'excomunió dels terços en una cerimònia barroca celebrada a la catedral de Girona. Vegeu Joan Busquets, «Revolta popular i religiositat barroca: l'excomunió de l'exèrcit espanyol a la catedral de Girona en 1640», dins Ramon Alberch *et al.*, *Treballs d'història: estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*, Girona, 1976, pp. 63-87.

Y après de axò, volgueren pasar los soldats a Girona, que eren dos tèrsios de peu y de cavall —que eren uns quatre mil—, que eren los tèrsios de don Leonardo Molas, napolità,⁷ y lo de don Juan de Arçe, que era lo del conde-duque. Y volían pasar per Girona, que·s presumia que la volían saquejar y, ab títol de pendre provisions, hi volien entrar. Y vista la gent los grans danys avían fets, no·ls volgueren dexar entrar. Y lo governador de Catalunya anave ab ells. Y axí tota la siutat de Girona estave posada en armes y los portals tots tancats.⁸ Y vist los soldats que no y podien entrar, demanaren que·ls traguesen provisió defora. Ni per aquexa los de la siutat volgueren que se·ls donàs un sustento. Y entretant que los soldats estaven allí, se ajuntà gran còpia de gent de les faldes de Girona, de modo que tenían enrotllats los soldats, y estigueren allà dos ho tres dies sens donar·los un socorro de ninguna cosa. Y de Girona no volgueren may dexar exir ningú, y si per cas los anviaven ninguns mantenimens, los de la terra los ho llevaven tot. Y, vist assò, se determinaren de tornar·se'n a la volta de Blanes, que estaven mitx mors de fam.⁹ Y los de la terra los anaven sempre seguint, escopetejant·los, y ne moriren moltíssims; ni·ls donaren tems de poder·se aturar en ninguna part, que per lo camí se menjaven los bous crus y los tosinos, de pura fam. Y si los de Blanes no·ls aguesen enparats a la part de mar, entre la vila y lo castell, tots morían; sinó que, en veure'ls venir,¹⁰ los feren pasar a la part de mar y tingueren atjutori de la vila.¹¹ Y axí la gent se n'agué de tornar, però n'i restaren molts per lo camí; y de nostra part tanbé, però no tant com d'ells.

Sabut per aquesta part del Vallès y demés llochs lo que per allà avia pasat, y de les insolènsies que avían fetes, y per estar tanbé tan cansats de les grans vecsasions los feien, se estimaven tant morir com viurer. Y axí, entre Sant Saloni y Sant Pere de Abrera¹² y altres llochs de per allí, n'i avia unes quantes companyes que, entre tots, n'i avia alguns deu ho dotze sens.¹³ Y comensà's a mòurer un avelot entre los soldats de Sant Saloni y los de Sant Pere de Abrera sobre que los uns ne volien traure los altres.¹⁴ Y axí la gent de la terra se comensà alzar contra ells, de tal manera que tot lo Vallès se axechà, y las grans escopetades quantra d'ells. Y los soldats, vist que estaven ja perduts, no tingueren per bo sinó a recular devés Barcelona, y lo somatent sempre seguint·los, que los camins anaven plens de mors. Y com foren al pasar de Basòs, los de cavall prengueren Basòs avall y los de peu se enboscaren per lo bos[c]h de Sant Hieroni de la Murtra, perquè ja era tart; mes los del somatent may los desempararen, y los de cavall estigueren tota aquella nit a la Varneda, tots perduts, y se anaven acostant devés Barselona poch a poch.

[52r] Lo endamà de matí, que era dimars als 22 de maig 1640, lo somatent los tornà a encontrar de bon matí a la llacuna, vora al Canyet. Y no y avia sinó uns quans hòmens quant los comensaren a envestir, y de prompte acudí tota la demés gent. Y com los soldats avían acabades les monesions y n'i avia mols de nafrats, de cop arremeteren devés lo moll, que y eren les galeres de Espanya, que·n tingueren grandísima sort. Y,

7. *napolità*: el terç de napolitans que comandava Lleonard Moles.

8. Els terços arribaren a les portes de Girona el 16 de maig i, sense entrar·hi, bivaquejaren a Salt. Dos dies després Ramon Calders ordenà que les tropes s'encaminessin cap a Blanes. Vegeu C. Pujol i Camps, *Gerona en la revolució de 1640*, Girona, 1881, pp. 31 i seg., i Joan Busquets, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona*, 2 vols., Girona-Barcelona, 1994, vol. I, pp. 402-403.

9. *que estaven mitx mors de fam*: vegeu el dramatisme de les dues cartes trameses al virrei des de Girona el 18 de maig pel governador general Calders i des de Blanes el 19 de maig per Lleonard Moles, totes dues reproduïdes per Català Roca, *El virrei comte de Santa Coloma*, op. cit., pp. 285-290.

10. *venir*: abans «mor», ratllat.

11. Les tropes arribaren a Blanes el dia 19 de maig, després d'una penosa marxa.

12. *Sant Pere de Abrera*: en realitat, Sant Salvador de Breda (la Selva).

13. *sents*: llegiu «cents», 'centenars'.

14. Aquests fets són datats el 20 de maig 1640, entre Sant Celoni i Sant Salvador de Breda. Vegeu Sanabre, *La acción de Francia...*, op. cit., p. 63, i Feliu de la Penya, *Anales de Cataluña...*, op. cit., vol. III, p. 262.

arribats al moll, tots dexaren los cavalls y maletes, y les galeres ja tenían a la vora tots los bateus;¹⁵ y de prompte, sens curar-se de cosa, se embarcaren: que, si les galeres no s'i tròban, no s'escapava ningú. Y per allí per lo Canyet ne mataren alguns, y mols de nafrats que, après, a belles carretades los treyen de les galeres y los aportaven a l'espital. Y los cavalls anaven per allí per lo moll, tots solts. Y vist assò per los consellés, varen manar als dos ajudans, juntament ab lo cap de guaita de la siutat, manaren recollir los cavalls y posar-los en cobro, y los féu donar recapte, que n'i avia a la ralla de tres-sens. Y los soldats estaren a les galeres y, de tanta presa que y avia a l'enbarcar, se'n negaren alguns: que après ne tregueren, a la Creu,¹⁶ alguns ab les botes y tot.

Tornant a la gent del somatent, se tornaren a juntar a Sant Andreu, que eren alguns mil y sinch-sens. Y de prompte tornaren a Barcelona lo matex dia, que eren deu ores de la matinada. Y primerament ne vingueren uns quans al Portal¹⁷ y, no obstant que la siutat tenia guardes al Portal, se feren fors al Portal perquè no tancasen. Y de prompte fou aquí lo somatent y dexaren dos ho tres-sens òmens de guarda al Portal y los demés entraren y anaren a traure lo diputat de la presó, de potència.¹⁸ Y devant anave un omo, ab un Cristo en la mà, que deia: «Visca la Santa Fe y múyran los traïdós y lo mal govern!»¹⁹ Y tots anaven molt ben armats, ab dos [o] tres padrenyals y xispes llargues.²⁰ Y axí entraren, que ningú no-ls digué cosa, que, com era gust de la gent, ningú no-ls deia res, perquè ells feien lo que nosaltros avíam de fer.²¹ Si no fou quant foren a la plasa de la Llana, un desdixat de porter, criat del sopvagner,²² volgué dir als que anaven devant ab un pedrenyal a cada mà: «Teniu-vos al rey!», y no agué dit axò, ja tingué la escopetada sobre, que-l travesaren per lo pols, y no digué: «Así-m dol», y va restar allà estès. Y ells no dexaren de fer son camí, dret a la presó. Y com foren allí, anaren uns quans a la Dagueria y per forsa prengueren los martells, y a cop de martells espatllaren les portas. Y no sols tragueren lo diputat,²³ però²⁴ no restà ningun pres en tota la presó: fins los que estaven en cadena los ne tragueren. Vist assò per los consellés —y que no se acontentaven sols de axò, sinó que volien anar a cremar algunes cases de alguns traïdós—, y per a que les coses no vinguesen a més confusió, determinaren los

15. *bateus*: 'barca de poca grossària' (DCVB, s. v.).

16. *la Creu*: la Creu de Mar, prop del pou de Sant Telm, fora del portal del Mar, a l'actual Pla de Palau.

17. *al Portal*: al Portal Nou, com expliquen els consellers a Felip IV en carta datada a Barcelona el 22 de maig de 1640: «vingueren corrent [...] los portalers del portal Nou a avisarnos que gran n° de homens de a peu armats de armes de fòch [...] se apoderaren de aquell y entraren dins esta Ciutat» (reproduïda al *MNA*, vol. XII, p. 478).

18. El diputat militar Francesc de Tamarit, «no obstant que li obriren las presons, no volgué exir fins que don Felip de Sorribes, escarceller major, anà a traurerlo per orde de sa excelència», segons remarcava la «Proposició feta per los molt illustres senyors deputats del General de Catalunya a la Junta de Brassos tinguda a 10 de setembre 1640», reproduïda per Rubí (ed.), *Les Corts generals de Pau Claris*, op. cit., pp. 108-121, esp. p. 110.

19. Totes les relacions d'aquells fets que hem consultat reporten els crits dels revoltats, que sempre donen «visques» al rei i a l'església, i «muiren» els traïdors i el mal govern. Curiosament, només Parets obvia d'esmentar el rei.

20. *xispes llargues*: armes de foc semblants al pedrenyal.

21. Tormé i Liori també insinua la complicitat puntual de l'elit política catalana en la jornada de la primera entrada dels segadors a Barcelona per alliberar el diputat Francesc Tamarit: «Y que si la acció de los villanos fue impulso de los de dentro, conforme se sospechó, no sin probables indicios, se averigüe la verdad para que pueda observarse, con la que pide la història» (*Misceláneos históricos...*, op. cit., f. 54v).

22. *sopvagner*: llegiu «sotsveguer».

23. *no sols tragueren lo diputat*: a més del diputat militar Francesc de Tamarit, també alliberaren Francesc Joan de Vergós i Lleonard Serra, membres del Consell de Cent, empresonats tots tres el març de 1640.

24. *però*: enteneu 'sinó que'.

señós consellés y diputats y bisbe²⁵ de anar a la presó. Y axí hi anaren y los digueren: «Fadrins, lo que aveu fet, vaja per fet», y ab molt bones paraules los pregaren de que se'n tornasen fora y que no pasasen avant son intent: perquè, de qualsevol manera, volien anar a casa del virey, y axí los consellés y diputats y bisbe los ho tragueren del cap y no·ls volgueren dexar fins que·ls agueren trets fora siutat. Y axí los consellés y diputats se posaren devant, ab les mases altes, y après lo bisbe, y tots los del somatent seguiren, y los acompanyaren fins fora les moreres del Portal Nou. Y allí se despediren ab molt bones paraules, estimant-los lo que avían fet, y alabant-los la acció tan bona avían feta, y los suplicaren de que no tornasen. Y ells se n'anaren y los altres se'n tornaren dins siutat.

En lo tems que sucsey aquest sucscés, lo virey no·s tingué per segur en sa casa, y axí se n'anà a tancar-se a la Drasana, juntament ab lo duch de Fernandina y vejedós generals y mols jutjes de la Audiència, perquè tenían por de un motí de potble, y que no n'i agués per ells. Y vist per los senyós consellés, diputats y bisbe que lo virey s'era retirat a la Dresana, determinaren de anar-i, del Portal Nou enfora, quant agueren dexat lo somatent, que era al mitxdia. Y axí anaren a la Dresana y lo tragueren de allí y lo tornaren acompanyar en sa casa, dient-li que no tingués temor, que la Siutat lo guardaria. Y axí ell tornà en sa casa, y la Siutat, com a tan zelosa de les coses del rey, anà procurant sempre que la persona del virey no patís, y guardar-lo bé. Y axí li posà una companya de guarda, en palàsio, de dies y de nits, fins a tant se fosen pasiguades aquestes coses.

Tornant en los del somatent, determinaren de anar-se'n al bosch de Sant Geroni, a ont s'eren enboscats los soldats de peu, perquè ho volían degollar tot. Y axí diuen que·n camparen molt poch, perquè no y avia qui hi anàs per aquell bosch, de tanta pudor de cosos mors que y avia, que·ls enterraren per lo bosch. Y algunes presones principals, que eren cabos, los frares de Sant Geroni los recolliren, y per axò la gent del somatent [52v] los volían posar foch al monestí si no·ls treyen de allí; y axí ells sempre negaren de que no y tenían ningú, però après se sabé que, al mitx del dia, tots desfresats, los baxaren bax a mar, a embarcar ab una faluga.²⁶ Mes dels altres ne escaparen molt poch; los que pugueren arribar a mar se n'anaren vora mar fins a Blanes, a ont eren los demés soldats, que n'i avia dos ho tres tèrsios, que eren los tres ho quatre mil que baxaren de Girona.

Vist per lo senyor virey que los soldats tenían mal recapte y que anaven desminuint, determinaren de que, ab quatre galeres ab provisions, anasen per tota la costa de mar replegant los soldats que trobarían, y aportar-los a Blanes a juntar-los ab los altres perquè fosen major número, perquè se poguesen més defensar a la ocasió. Y axí ho feren, y se ajuntaren que n'i avia sinch mil de peu i 500 de cavall. Y no tenint-los per segur allí, lo virey, perquè tota la terra estave alsada quantra d'ells —que volien anar a Blanes y destrosar-los tots—, hi féu anar totes les galeres, ab lo duch de Fernandina, per fer-los embarcar y pasar-los en Roselló. Y axí don Juan de Arçe no volgué que se embarcassen perquè tanpoch la cavalleria no·s podia embarcar y anave a risch de perdre's; ni tampoch se volgué embarcar perquè deya que sinch mil soldats pràtics no era onrra del rey de que se embarcassen, que més estimave morir per terra que no que·s digués que s'era retirat per mar. Y no se embarcà, sinó que volgué pasar per terra en Roselló. Y les

25. *los señós consellés y diputats y bisbe*: l'any 1640 eren consellers de Barcelona Lluís Joan Calders, conseller en cap; Antic Saleta, conseller segon; Josep Maçana, conseller tercer; Pere Joan Xirau, mercader, i Antoni Carrera, cirurgià. Eren diputats Pau Claris, canonge de la Seu d'Urgell, diputat eclesiàstic; Francesc de Tamarit, diputat militar, i Josep Miquel Quintana, diputat reial, i assessors de la corporació eren Jaume Ferran, Rafael Antic i Rafael Cerdà. El bisbe de Barcelona era García Gil Manrique.

26. Fernando de Chirinos, comissari general de la cavalleria, en la seva fugida es va refugiar al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron. Un frare jerònim ajudà Chirinos i els seus a arribar a Barcelona, on pogueren amagar-se a les Drassanes.

galeres anaven vora terra, portant-los provisions y guardant-los; mes com avían de pasar per alguns pasos que se n'avían de entrar per dintra terra, aquí tenían lo parill. Com és ara per no aver de pasar la muntanya de Sant Garau²⁷ se n'agueren de entrar dintra terra, y allí, a un lloch que·s diu Llegostera, los estava aguardant molta gent al pas; però, com ells pasaven tots juns, no y tingueren molt bo, perquè se escaremusegaren²⁸ un poch y ne moriren mols de totes pars; y axí se agueren de retirar los nostros y dexar-los pasar, y a Sant Feliu²⁹ ja hi foren les galeres y los donaren refresch. Y com ja foren a l'Empurdà, y éser la terra plana, no tingueren por de res: que anaren per lo Empurdà —so és, vora mar— com si fosen señós de aquella terra, que a la vila ho lloch a ont arribaven tot ho arroïnaven y saquegaven y mataben, que era llàstima de oir los estragos feren en lo Empurdà: a un lloch que·s diu Sant Pere Pescadó cremaren moltes cases y lo saquejaren tot; a un lloch que·s diu Muntiró³⁰ cremaren la iglésia, de tal manera que fins la raserva del Santísim Sagrament no·s trobà,³¹ y axí feren un grandíssim dany en lo Empurdà. Anaven prenent remats de bestiar, tant de llana com de mules y egües, y après ho tornaven pagant tant per cap. De modo que feren tan grandíssim dany en lo Empurdà que no té número, y se aprofitaren moltíssim. Após ja arribaren a Roses, y aquí ja tingueren les espatlles guardades per lo castell, a bé que lo castellà del castell no·ls dexà entrar dintre. Y de aquí ja tingueren lo pas segur per entrar en Roselló, y dins poch dies y entraren.

Tornant ara en lo de Barcelona, que lo senyor virey estave ab molta temor, vista la alteració de la gent y lo poch temor que li tenían, y com estàvem sobre del segar, sempre temé que per part dels segadós li avia de venir algun gran dany. Y axí suplicà als senyós consellés se servisen de no dexar entrar ningun segador en siutat, sinó que restasen fora, per a llevar los escàndols porían causar en Barselona. Y axí los senyós consellés, com veyen que era³² cosa tan nesesària lo del segar, no volgueren posar-o en axò, que si se ajuntaven tots y se n'anaven no restàs lo pla de Barcelona sense segar, y axí no ho feren. Ell, que agués remediàt los danys avían fets los soldats, com la Siutat y Diputació le y suplicava, y no foren arribats als medis que arribaren. Y ell era la culpa de tot; per lo tant, ell ho pagà, de manera que estigué ben pagat.

Arribat que fou lo dia de Corpus, que comptàvem als 7 de juny 1640, hi avia mols segadós en Barcelona y aportaven moltes armes. Y al dematí, que devían ser algunes nou hores, un criat de Monrrodon, que anave ab un altro, encontrà un segador prop Santa Mònica y lo volgué regonèxer, y ell, no volent-se dexar regonèxer, volgué avalotar-se, y lo dit criat li donà dues punyalades, a bé que no morí.³³ Arribada la nova als segadós, que eren a la Ranbla, de que los avían mort un segador, se ajuntaren, que eren més de [53r] quatre ho sinch-sens, y de prompte cridaren: «Visca la terra!» y «Muyren los traidós!», y tots juns se n'anaren a casa del virey per voler-i posar foch. Y

27. *muntanya de Sant Garau*: serra de Sant Grau o massís de les Cadiretes (la Selva), al sud de Llagostera.

28. *escaremusegaren*: al ms. «escaremusegaveren»; llegiu «escaramussejaren».

29. Sant Feliu de Guíxols (Baix Empordà).

30. Montiró, terme de Ventalló (Alt Empordà).

31. L'església fou cremada el 30 de maig per les tropes de Juan de Arce, «[restant] sols las formas totas cremadas com a paper cremat», com escrivia el canonge de Girona Joan Gausell al seu homòleg barceloní Joan Roger el 4 de juny (carta editada al *MHE*, vol. XX, p. 309). El 24 de juny el bisbe Parcero va tornar a excomunicar les tropes de Juan de Arce en una altra cerimònia solemne a la catedral de Girona.

32. *era*: al ms. «eren».

33. Encara que hi ha diverses versions d'aquest desafortunat incident, hom el considera el detonant dels greus esdeveniments del 7 de juny de 1640. La relació dels fets de la jornada del Corpus de Sang que fa Miquel Parets es pot contrastar i completar amb la d'altres testimoniatges coetanis com Bartomeu Llorenci, Ramon Rubí, Esteve Fenoll, F. Pasqual de Panno, etc. Vegeu una relació d'aquestes fonts a Simon (ed.), *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, op. cit., pp. 29-39.

anaren a un forn que y avia prop y aportaren alguns fexos de llenya y la posaren a la porta, y allí tots ab grans pedrenyals, perquè ningú no·ls digués res.

Vist assò per los frares de Sant Francesch, de prompte hisqueren tots ab un Cristo gran y se'n pujaven sobra la llenya, y, agenollats, los pregaven per amor de Déu que se n'anassen. Y ells no estaven, per axò, de posar-i foch, y los frares posaven lo Cristo sobre la llenya y los segadós lo·n treyen. Y vist que no u podien remediari de aquex modo, los fou forsat de traure-y lo Santíssim Sagrament, que alesores lo avían tret per dir l'aufissi, y axí lo tragueren y lo posaren a la porta del virey, sobre una taula. Y la casa estava tota tancada, y finestres y tot, que no·s veyia ningú.

En aquex endemítx vingueren los consellés y diputats y tres bisbes, que era lo de Barcelona y lo de Vich y lo de Urgell.³⁴ Y en aquex instant, alt a la muralla, mataren un segador ab desgràsia. Y fou que, com ells anaven tan alianats³⁵ ab les armes, la xispa de un segador se desparà y tocà al cap de hu que li anave davant y li féu surtir lo servell del cap. Y en aquex instant que·s desparà aquexa sispa, volgué la desgràsia que se asertà a hubrir la finestra de palàsio un cavaller, y no faltà qui comensà a dir que de palàsio avían tirada la escopetada que matà lo segador. Y tornant-se a endignar més, hi volien posar foch de qualsevol manera. Y los bisbes y consellés foren aquí, y en bones paraules los anaven abonansant, suplicant-los molt, per amor de Déu, de que no fesen un tal, perquè llansaven a perdre Barselona. Y lo millor era que ningú del poble manut no·ls venia quantra, perquè veyen los grans danys avían causat en Catalunya y lo que avían amanesat en Barcelona; y axí los segadós, com eren tans y ningú no·ls deya res ni·ls feyan contrari, éran senyós. Y entre los bisbes y consellés los abonansaren, aquella vegada, y los consellés se·ls ne aportaren devés la Ranbla,³⁶ y que se aquietasen y que no·s moguesen.

Los bisbes restaren al pla de Sant Francesc ab lo Santíssim Sagrament, que y estigueren molt bon rato, ab molt bon sol que feya. Y après aportaren lo tàlem y tornaren-lo a Sant Francesch, a bé que, de la porta del virey fins a Sant Francesc, estigueren prop de una ora: que axí com se'n volien anar, que la gent se movia, ja totem se avelotava y ja·s pensaven que y avia soroll; que no veyen moura un gat que ja feyen la gran corredisa, que·s creyen que y avia avalot; y per tres vegades hi agué corredisa y, a la darrería, determinaren de entrar Nostro Senyor en Sant Francesc, y los bisbes aportaven lo tàlem. Y la Siutat féu posar dues ho tres companyes de guarda al pla de Sant Francesc, per guardar la casa del virey, guardant los cantons y no dexant pasar ningun segador.

Tornant en los segadós, que los consellés los dexaren a la Ranbla suplicant-los se aquietasen y no moguesen ninguna cosa. Però ells, endignats y colèrichs —que ja parexia que Déu los inspirava les trasions que se anaven ordenant en aquest Prinsipat—, tots juns determinaren de anar a casa de misser Balart, jutje de la Audiència³⁷ —que estava a la Ranbla, prop³⁸ del cantó del carrer del Carme—,³⁹ anant ab grans crits que ell

34. *tres bisbes ... Urgell*: García Gil Manrique, bisbe de Barcelona; Ramon Sentmenat i de Lanuza, bisbe de Vic, i Pau Duran, bisbe d'Urgell.

35. *alianats*: «alienats», 'fora de si'.

36. *devés la Ranbla*: al Pla de la Boqueria, concretament «en lo loch ahont solen star dits sagadors, ques devant lo portal de la porta ferrissa», segons precisa una representació dels diputats enviada a Felip IV i reproduïda per Pujol i Camps al *MHE*, vol. XX, p. 317.

37. Gabriel Berart i Gassols era jutje de la Reial Audiència des de 1631. Anteriorment havia ocupat diversos càrrecs dins l'administració reial: assessor de la Capitania General, auditor general de les galeres, assessor de la Batllia General i consultor del Sant Ofici. Hi havia una gran animadversió popular envers la seva persona, car Berart s'havia ocupat de reclutar soldats i requisar bagatges per a l'exèrcit reial durant les campanyes del Rosselló.

38. *prop*: al ms. «por».

39. La casa del doctor Berart era a la Rambla, entre el convent dels trinitaris descalços, prop del Cap de Creus, i el carrer del Carme.

era dels traïdós. Y lo tenían molt de tema⁴⁰ perquè, en lo tems de fer los soldats per a Salses, estigué en Granollés y arroïnà tot lo Vallès, que se aprofità moltíssim; y com los de més segadós eren de aquexa part del Vallès, lo tenían molt a cap de llibre. Y axí tots juns anaren en sa casa, y no li volgueren cremar la casa perquè la[s] casa[s] dels costats no patisen, però tragueren-li tots los motbles de casa al mitx de la Ranbla y los hi cremaren tots: arquimeses, cadires, caxes, llits daurats, roba de lli y de llana, tota la llibreria y prosesos, cortinatjes de llit y de parets, fins a sachs de moneda posaren al mitx del foch, de modo que no y dexaren cosa, aseptat los quadros y figures de sans, que era una terror vèurer las riqueses que posaren en aquell foch, y entretant que cremave, estave tot enrotllat de segadós, guardant que ningú no tocàs ninguna cosa fins a tant fos tot cremat. Acabat que fou de cremar, se n'anaren tots Ranbla amunt cridant grans crits de «Visca la terra!» y «Muyren los traïdós!». Y se n'anaren a casa del don Garau Guardiola, que estava prop lo portal de l'Àngel, y era mestra major del resional,⁴¹ y també deyen avia fetes moltes maldats y s'era molt aprofitat ab lo de fer anar lo bestia de la pobra gent a Salses, y se aturave los dinés y no·ls pagave, y si·ls hi gosaven de-[53v]manar dues ho tres vegades, los amenasava de presó; que la pobra gent tenia gotx de cobrar lo bestia, que mols n'i agué que·ls hi perderen, y altres espatllats y encara mal pagats, que avían de pendre lo que·ls donave. Y axí, endignats de assò los segadós — que n'i avia alguns que estaven nafrats⁴² de aquex cas—, se n'anaren en sa casa y ho feren pròpiament com a casa de misser Balart, que li prengueren tots los motbles de sa casa y los hi cremaren al mitx de la plasa de Sant·Ana, que li cremaren grandísimes riqueses, fins a bufets y arquilles guarnides de plata, y brasés de plata, tapiseria y sedas, y motbles de aram y coure: tot se fongué al mitx del foch, de modo que valia mols milanàs, cremant portes, finestres y tot lo que trobaven. Y aportaren lo Santíssim Sagrament del Pi, y no y bastave res, perquè ells deyen «Visca la santa Fe!»; que, ja que no avían volgut castigar los que cremaren les iglésies, que ells los volían cremar a ells, pus que u comportaven, y que ells tornaven per la santa Fe y per la pàtria.

Acabat que agueren a casa de don Garau, se n'anà tota la bulla per lo carrer de Sant·Ana amunt, y al cantó del carrer dels Àngels estava la cotxeria del duch de Fernandina, general de les galeres de Espanya, que era hu dels pijós traïdós que teníam en aquesta terra. Y axí espatllaren les portas de la cotxeria y tragueren los cotxos y carrosas y carrossillas y lliteras, y ho aportaren al foch que avían fet de casa de misser Balart —que l'avían fet devant de la font de la Ranbla, y, com encara cremava, ho aportaren allí—, que avían fet un foch que tenia de part a part de la Ranbla. Y cremaren una carrossilla tota daurada que valia dos mil escuts, tota vedrieras, que era cosa de mirar, y los cotxos també, tots nous.

Cremat que agueren axò, anaren a la casa a ont estave dit duch de Fernandina, que era al costat del monestí de les monjes dels Àngels, a bé que ell no y era, que era fora ab les galeres, però en casa hi avia sis ho set criats que li guardaven casa. Aquí ja s'i comensà a mesclar ab los segadós molta gent de la terra, perquè tenían molt de tema al duch. Y volent entrar dins casa, los criats éran dintre volgueren fer tornes, de dalt enfora, tirant algunes escopetades. Com la gent véu axò, determinaren de posar-li foch en casa y fer-la volar, pus estava en lloch a ont no podían fer dany ab altres cases. Vist los criats que tenían foch en casa y que no podían escapar, tingueren per bo de fer un forat a la paret del monestí de les monjas y pasar al monestí. Com la gent de la terra véu que se n'entraven al monestí, determinaren de entrar al monestí per part de les monjas,⁴³

40. *lo tenían molt de tema*: 'li tenien molta tirria' (DCVB, s. v. *tema*, II, 2).

41. Guerau de Guardiola i Ferrer, fill d'un conseller d'Aragó, era en aquell moment lloctinent del mestre racional. Exiliat a Madrid després dels fets de 1640, rebé el títol de cavaller de Calatrava.

42. *nafrats*: en el sentit de 'perjudicats'.

43. *per part de les monjas*: cf. MHE, vol. XX, p. 166: «en la clausura». El diari de Ramon Rubí confirma aquesta precisió; vegeu Simon (ed.), *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, op. cit., p. 269.

y, entrats que foren dintre, trobaren sis criats del⁴⁴ duch: allí los mataren a tots. Y tanbé rebé una desgràsia en dit monestí un capellà del Pi que sonave lo baxonet.⁴⁵ Y fou que, al tems que los criats del duch passaren al monestí, aquex capellà entrà, per la part de les monjas, a dit monestí, per poder confesar algú; y com a la part de l'ort y avia gent que estava mirant per les finestres ab mosquets per veure si se n'escalaria algú, com aquex capellà era dintre, volgué éser curiós en anar a hubrir una finestra per mirar; bax agué-y algú que, de bax enfora, estava asestant⁴⁶ a la finestra, y, sens tenir atència⁴⁷ qui era, va tirar y posà-li la pilota del mosquet al mitx del front, y allí morí de prompte; que ningun altro no y prengué dany sinó aquex. Però los criats, tots sis moriren, y la casa, tota se cremà y tota anà a terra.

Tornant en lo virey, ja·s pot pensar qual devia estar en aquesta ocasió, que, no tenint-se per segur en casa, de les guardes que la Siutat li avia posades, entre dotze hi huna se n'anà de palàsio, juntament ab son fill y alguns cavallés de la terra. Y se n'anà al baluart de Santa Eulària, que és a la torra de les Puses,⁴⁸ que la Siutat hi tenia una companya de guarda de dias y de nits. Y estigué allí un bon rato, y li digueren que no·s moguéis de allí, que allí estaria segur, que ningú no u sabia, y que los consellés l'agueren posat allà a ont auria volgut. Mes no faltà un cavaller que li digué que no era reputació sua ni del rey que ell se retiràs en ningun presídiu de la Siutat, avent-hi presídiu del rey. Y axí parexia [54r] que ja no trobava lloch, com aquell qui té ja la bascha de la mort. Y axí en lo punt se n'anaren a la Drasana y se tancaren molt bé, y tancaren un rastillo que avían fet a la porta de dintre. Y dins hi avia mols soldats de totes nasions, que a tots feren pendre armes. Y dintre hi avia més de sinquanta cavallés ab lo matex virey, y tanbé hi entraren los tres bisbes⁴⁹ pregant-lo que se enbarcàs, pus allà tenia una galera de Gènova que ja estava devant la Dresana per enbarcar-lo. Y ell no volgué enbarchar-se, pensant estar segur allà.

Vist per los señós consellés la siutat com estava avalotada y que no y avia ningun remey de sosegar aquestes coses, feren fer moltes crides que, pena de la vida, totes les companyes, ab les armes, acudisen a Casa de la Siutat, y de allí donaren puestos a totes per poder espargir aquesta gent. Mes com la gent de siutat venían en favor dels segadós, ningú no·ls feya contrari, perquè ells fèyan lo que devían fer per profit de la terra. Y vist per los señós consellés que la cosa anave pijorant, determinaren de anar-i ells matexos ab les gramalles. Y al tems que se n'anaren de Casa la Siutat, anaren a casa don Garau Guardiola, y ja los segadós foren fora de allí, que eren a casa del duch de Fernandina. Determinaren de anar allà, y al tems que arribaren allà, que lo gran avalot y era, los criats del duch tiraven de dalt enfora, y algun conseller,⁵⁰ ab lo apreto de tanta gent, entropesà y caygué. Pensà la gent que l'avían tocat. Vingué un tan gran avalot de que los criats del duch avían mort un conseller, y no·s pot pensar sinó que algun mal esperit posà aquexa veu, perquè ab un punt se sabé per tota la ciutat. Y alesores se avelotà tant la gent que no parexia sinó que lo infern s'era girat en Barcelona, perquè la gent anave cridant ab grans crits: «Visca la terra, que los castellans an mort un conseller!» Y alesores tot lo avalot de la gran gent se n'anà devés la Drasana, y totom ab grans armes. Y vist que la Drasana era tancada, cridaren: «Assí són los traïdós!»; comensaren a posar foch a les portes de la Drasana, y com lo portalé véu que les portes se cremaven, alesores obrí. Y la gran fúria de la gent entrà dins ab gran ímpetu. Y com lo virey véu tanta fúria de gent y li va arribar la nova de que avían mort un conseller, alesores ell

44. *del*: al ms. «dels».

45. *baxonet*: probablement el baixó, instrument de vent de sonoritat greu, molt semblant al fagot.

46. *asestant*: llegiu «assestant», 'apuntant una arma' (DCVB, s. v.).

47. *sens tenir atència*: 'sense posar l'atenció, sense fixar-se'.

48. *torra de les Puses*: vegeu més amunt, f. 24v.

49. *los tres bisbes*: el de Barcelona, el de Vic i el d'Urgell; vegeu més amunt, f. 53r.

50. *algun conseller*: Josep Maçana, conseller tercer, segons Feliu de la Penya (*Anales de Cataluña...*, op. cit., vol. III, p. 265), i Pujol i Camps (*MHE*, vol. XX, p. 167 n. 1).

digué: «Un conseller an mort? Jo só mort. Sàlvie's qui puga!» Y ell estave dintre, a ont fan les galeres, ab moltísimos cavallés,⁵¹ forastés y de la terra, y ab los tres bisbes. Y com ell se sentia molt cu[l]pable, que deyen que ell era lo cap de la trasió de Catalunya, lo matex pecat lo féu confondre: que mentres estaven cremant les portes, y après se torbaren⁵² a espatllar un rastillo que avían fet a la porta de dintre, y quantra la porta y avían posades tantes bigues, y mentre se torbaren ab aquexes coses, ell se volia embarcar ab la galera de Gènova que estava al devant. Però no donaren lloch a la galera de que se acostàs, perquè avia acudida tanta gent a la torra de les Puses y baluart de Santa Eulària, que tiraven grans mosquetades de allí enfora. Y sense tenir orde de la Siutat, tiraren dues peses de artilleria a la galera, y axí tingué per bé de allargar-se⁵³ de allà de la Drasana, y ningú no·s pogué embarcar. Vist per lo virey que la gent estave tan desanimada⁵⁴ y que tiraven tantes mosquetades a la Drasana, alesores, com véu que ja la gent estave per entrar a la porta de dintre, ell se despedí dels bisbes. Y los bisbes se escalaren, ab una escala de fusta, per darera la Drasana —que, si no·s fos demostrat que era lo bisbe de assí, tanbé l'agueren mort—,⁵⁵ que agueren molt bé de cuytar y dexar-se anar per la paret de darrera. Tornant al virey, ell se'n pujà com a desesperat per dalt per lo baluart del Rey y, com estave endarrocat per la part de Sant Bertran, va exir per allí juntament ab molta altra gent. Y a la ocasió, tots los cavallés lo dexaren, que los de més d'ells se n'anaren devés Santa Madrona, y altres devés siutat y per la montanya. Y lo virey, ab alguns, prengueren per bax, per les roques de Sant Bertran,⁵⁶ pensant que per allí estaria més segur. Y per allí se perdé: que, com lo gran tropell de la gent entrà dins la Dresana y veren per a ont eren fugits, lo seguiren, y tans cavallés forastés com trobaven, tans ne mataven; que, abans de arribar al virey, ne trobaren sinch ho sis de mors a la vora de l'aigua, y lo més prop del virey trobaren un cavaller mort que avia mols anys que estava en Barcelona, que era un pobre cavaller que·s deya Ermandis,⁵⁷ que lo virey li avia donat un aufisi a la Dresana, y aquex morí prop del virey. Y après trobaren lo virey, casi sota Sant Bertran, ja mort, que los peus li tocaven casi a l'aygua, tot descordat de pits, llevada la golilla⁵⁸ y sense gota de sanch, a bé que tenia sinch ho sis punyaladas sobre del sagí.⁵⁹ Y no faltà qui deya que, quant [54v] li pegaren, ja era mort, que, com l'omo era tan gros, y aver de córrer per aquell arenal y après saltar aquelles roques, y ab la còlera que tenia, pretenen que rebantà, perquè tenia un colpet al front, de la cayguda, y, com tenia les sanchs glasades, encara que li pegasen no li tragueren sanch. Tanbé se presumia que algú dels soldats ho cavallés forastés que estàvan ab ell ho feren, de còlera que tenían ab ell, pus ell era la causa. Que may se sabé qui ho féu: que la Siutat lo endamà féu crides que donaven quatre mília lliures a qui descobriria qui li va pagar, mes may se sabé.⁶⁰ Ni may s'és vista mort tan desdixada de un virey: veure un omo que governave⁶¹ un regne, y tan estimat del rey, veure'l mort a la vora de la mar, que per a traure'l de allà a ont estave lo agueren de lligar ab una escala y, a coll de òmens, traure'l de allí y aportar-lo, ab la matexa escala, a les onse ores de la nit, a la Marsè, dins la capella de la Soledat; y que, per a traure'l de la escala,

51. *cavallés*: abans «f», ratllat.

52. *se torbaren*: 's'entretingueren'.

53. *allargar-se*: 'anar-se'n (una nau)'.

54. *desanimada*: 'sense ànima, inhumana'.

55. *que ... mort*: cf. *MHE*, vol. XX, p. 169: «y los obispos, a no hallarse el de Barcelona entre ellos, no sé qué hubiera sido».

56. *Sant Bertran*: l'antiga ermita de Montjuïc; vegeu més amunt, f. 22r.

57. *Ermandis*: T. Hernández devia ser un dels qui acompanyaren el virrei en la fugida; vegeu Català Roca, *El virrei comte de Santa Coloma*, op. cit., p. 377.

58. *golilla*: tipus de coll que usaven els magistrats i altres togats.

59. *sagí*: 'epipló', 'part baixa del ventre'.

60. Vegeu les interessants declaracions de dos testimonis, Magí Esteve i Santiago Domínguez de la Mora, transcrites per Català Roca, *El virrei comte de Santa Coloma*, op. cit., pp. 361-369.

61. *governave*: amb la darrera *e* esmenada en *a*.

lo rosegaven com si fos estat un bandoler. Déu li aja volgut rebre l'ànima, que és sert que morí ab molta desdixta y que era estat causa de tanta desdixta y pèrdua de gent.⁶²

Tornant en lo matex dia de Corpus, que la gent anave tan alianada per la siutat que parexia que avían perdut lo seny ho que lo món avia de finir aquell dia: veure totom ab armes y totes les companyes a punt, donant-los la Siutat sos puestos asenyalats, guardant particularment la Casa de la Siutat y la Taula, tenint presos tots los cantons, que no y dexaven passar presona, y les demás companyes per les plases y muralla de la siutat.

Entre lo portal de Sant Sever y lo dels Tallés varen matar un criat del duch de Fernandina ab una mosquetada —que era escapat de casa—, y allí morí sens dir paraula. Tanbé entrà molta gent dins lo monestí de les monjas mínimes, pensant que y tenían amagats gent del duch —com ell era tant de aquella casa—, y no trobant-i ningú, que ja se n'anaven, veren una pila de matalasos en terra, y no faltà hu que prengué una daga llarga y los passà, y, veyent que fèyan moviment, comensaren a descub[r]ir-o y trobaren-i a misser Balart —lo de la Audiència, que ja li avían cremats los motbles—, y axí daren-li algunes punyalades, y les monjes los pregaren molt lo dexasen confesar, y axí lo dexaren y visqué un dia y mitx, y era capellà y de misa.⁶³ Com se vingué lo dia de Corpus al tart, que encara la gent no estava asosegada, anà la gran tropa de gent a casa de misser Puig,⁶⁴ que estava al capdevall de la devallada dels Lleons, y de cop se n'entraren per casa dient que ell era tanbé dels traýdós y dels que consentían ab la trasió, que tanbé era de la Audiència, y li cremaren tot quant li trobaren en casa; que era una cruelta[t] de veura les riquesas que llansaren en aquell foch, tans de llits daurats, tanta seda, tanta cadira y tota la llibreria, que valia moltíssims ducats, y les portes dels estudis y finestres, que era altra ora⁶⁵ de nit que encara cremaven, que de cansats se n'agueren de dexar, y per no posar foch a les cases, perquè lo lloch era estret; però lo endamà y tornaren acabar-o.

Tota aquella nit les companyes estigueren per la siutat, cada huna a son puesto asenyalat, però no feyen ninguna cosa a la gent, sinó que guardaven los puestos. Y lo endamà, que fou lo divendres, tanbé anaven moltas companyes, però la cosa estava tan ensesa com may: que aquell dia cremaren los motbles de misser Mir⁶⁶ a la plaseta de Sant Just, cremant-li tanbé com a les demás cases, a bé que, com estaven escaramentats ab lo dels altres y se cremaven ja, del negossi retiraven tot lo bo y millor que podían. Tanbé cremaren aquex dia la de misser Vinyes,⁶⁷ que estava a la Carniseria d'en Sors, y no y trobaren sinó alguns bufets y banchs y cadires y algunes coses dolentes, que dies avia que u avia retirat tement-se del que podia sucseir. Y tanbé cremaren tot lo que trobaren a casa de Monrodon, al carrer Anple. Als quatre cantons, de la Carniseria d'en Sors y de misser Vinyes y del de Monrodon, de tot feren un foch, als quatre cantons del carrer Ample, que y avia un grandíssim foch.

62. En la relació de Parets sobre els moments finals de la vida del comte de Santa Coloma, així com en altres relacions coetànies, hom pot observar una clara animadversió envers la figura del virrei i un intent de minorar la responsabilitat dels segadors en la seva mort.

63. *y era capellà y de misa*: cf. *DGC*, vol. V, p. 1039: «micer Gabriel Berart [...] fonch mort a punyalades, no obstant era capellà».

64. Rafael Puig, jutge de cort de la tercera sala de la Reial Audiència, on havia ingressat el 1637.

65. *altra ora*: 'molt tard' (*DCVB*, s. v. *hora*).

66. Jaume Mir, que havia ingressat a la Reial Audiència el 1627, ocupava el 1640 el càrrec d'advocat fiscal criminal.

67. El jurista Felip Vinyes (Ripoll, 1583 - Madrid, 1643) es distingí en els anys vint del segle XVII per les seves posicions bel·ligerants contra el poder monàrquic. Després fou atret per l'administració virregnal espanyola amb la promesa d'una plaça a l'Audiència, que va ocupar d'ençà de 1630. Durant els anys trenta fou l'encarregat de defensar, en diferents memorials i al·legacions, les posicions reialistes en els conflictes amb les institucions catalanes. Després dels fets de 1640 es va exiliar a Madrid. Vegeu J. Villanueva, «Felip Vinyes (1583-1643) y su trayectoria política y la gestación de la revuelta catalana de 1640», *Manuscrits*, 17 (1999), pp. 307-340.

De aquí se n'anaren a casa de misser Masó,⁶⁸ que estave prop lo carrer de Baseya, y aquex tingué fantasia de no traure ninguna cosa de casa, sinó que tots aquells dias tingué [55r] fadrins en casa, ab mosquets y armes, que li guardaven casa, y, com lo carrer era estret, feren resistència y mataren-n'í hu ho dos. Y com la gent véu que feren armes, va-y acudir molta gent ab mosquets y los escopetejaren valentment, y comensaren a posar foch a les portes, y entretant los estàvan asestant, que ningú no gosave traure lo cap. Y com ells veren les males y les bones, agueren de desanparar y fugir per los tarrats. Y alesores entraren y li cremaren grandísim bé, gran coure y aram, y molta tapiseria, que, com no avían tret res de casa, le y trobaren tot. Y com ja hi anave mesclada molta gent de la terra y molta brivonalla, y éser ja de nit, robaren⁶⁹ molta cosa y de molta valor. Trobaren-hi unes caxes totes plenes de unes medalles de llautó, primes y grans com una pesa de vuyt, ab lo senyal de Nostra Senyora, y axò deyen que avia de servir per quant los castellans foren entrats a saquejar Barcelona: a totes les persones que agueren aportat un senyal de aquells, als pits ho al sombrero, no·ls avían de tocar, perquè aquells tals eren de la part del rey. Y axí tot se n'o aportaren, y a penes li dexaren res en casa per a cremar. Y com era ja molt de nits, se n'anaren.

Lo endamà, que era lo disapte, la cosa era arribada a molt mals medis, que, com s'era ajuntada tota la brivonalla de Barcelona en capa dels segadós, feyen moltes maldats: que arribaven a les cases a ont hi avia soroll, y era més lo que robaven que lo que cremaven. Y lo disapte al dematí, a les nou ores, anà tota la tropa de la gent —que sempre los balitres anaven ajuntats—, anaren a casa de misser Ramona,⁷⁰ que estava devant la casa del marquès de Aytona. Y allí estava Ronis,⁷¹ un cavaller que era cunyat de misser Ramona, y estave-y ab alguns fadrins amichs seus, molt armats. Y com va veure tanta gent, de prompte acudí a Casa de la Siutat ab mols críts, dient que quatre balitres s'eren ensenyorits de la siutat, y que los señyós consellés que y donasen remey, que assò ja durave masa, y que, axí com n'í avia per casa dels jutjes, també n'í auria per les cases dels particulàs, y que li donasen gent, que ell defensaria casa de son cunyat. Asertà-s'í en aquell punt a Casa de la Siutat lo sargento de la companya que dit Ronis era capità, que era lo sargento dels tintorés, que la companya estave de guarda al Portal Nou, y era anat a Casa de la Siutat per serts ordes, ab quatre mosquetés. Y axí digué dit Ronis a dit sargento que·l seguís ab la gent que aportave, y, com ell era capità de la companya, seguiren-lo. Y abans no arribasen allí, veren tanta moltitut de gent, tota ab moltes armes. Y, volent-se fer fé lloch, la gent se amotinà quantra ells, dient-los que, si volien viure, que se'n tornasen; si no, que avían de patir. Y com ells veren la gent tan avelotada y que no y tindrían guanyadó, los fou forsat tornar-se'n. Y lo Ronis no dexà de arribar a casa son cunyat, y allà va matar un segador, lo qual morí molt prompte; y tiraren-li a ell, y tot just li entrellardaren⁷² la roba, y a un que anave ab ell, també. Y allò fou temeritat, voler-se llansar a perdre un omo a gratsient. Y tingué per bé de fugir y amagar-se. Vist los segadós que·ls avían mort un omo, irats moltísim, feren més dany a casa de misser Ramona que en ninguna de les altres cases, perquè era casa que y avia grandísim bé y no n'avían treta cosa: que valia grandísim bé lo que cremaren, y los endarrochs que per casa feren, y cremant-li tanta llibreria y tans prosesos, y coses de molta vàlua; que, de cansats, se'n dexaren.

Acabat que agueren lo de casa misser Ramona, estaven los segadós molt indignats quantra Ronis per aver-los mort un company, y axí determinaren de anar a casa dit Ronis y fer allà lo matex. Y com Ronis estava sobre l'avís, avia ajuntada molta gent del

68. Josep Massó, oïdor de la reial Audiència, on havia accedit el 1634.

69. *robaren*: abans «crema», ratllat.

70. El doctor Lluís Ramon era fill del jurista Montserrat Ramon. Assessor del governador general, havia entrat a l'Audiència el 1637 i des del 1639 ocupava un lloc a la sala del canceller.

71. *Ronis*: segons anota Pujol i Camps, «Lorenzo Ronis, ciudadano honrado de Barcelona, que vivía en la calle del Hospital, frente á la capilla del Ángel Custodio» (*MHE*, vol. XX, p. 176 n. 2).

72. *entrellardaren*: 'enllardaren, foradaren' (*DCVB*, s. v. *enllardar*, 3).

Raval y dels Tallés, que eren amichs seus, que eren més de quaranta. Y com la gent vingué, comensaren-los a tirar y guardar-los casa, que estigueren prop de dues ores guardant-li casa, que·n mataren dos ho tres de siutat, dels que volían cremar la casa. Y entretant que li estaven guardant casa, de part de dintre ne treyen per de dalt tot lo bo y lo millor que pogueren, de modo que, a la darrerria, agueren de desenparar la casa, que no s'i pogueren sustentar. Y entraren dintre los contraris y li cremaren molta cosa al carrer, de cosa de motbles, y li cremaren molt, y li robaren més que no li cremaren; espesialment li trobaren ab una estànsia mols quintàs de metja⁷³ que ell l'avia feta venir de defora per a negociar-i y guanyar alguna cosa, y tota le y prengueren, sens dexar-li'n gens; que deyen que ell era traýdó y que la metja la guardava per lo rey, de modo que·s deyen moltes mentides que no·s poden escriurer. Y axí, aqueixa fou la darrera⁷⁴ que cremaren.

De cansats de cremar y robar y fer desastres, se giraren ab los cavalls del rey, que foren los cavalls que la Siutat avia recaptats del rey, dels soldats que avían fets embarcar a l'avalot del Canyet. Y axí anaren allà a ont [55v] los tenían, y ne prenia qui·n volia. Y axí matex feren dels cavalls del duch de Fernandina y de don Álvaro de Quinyones, que n'i tenían uns quans que eren de casta y molt aventatjats, y tanbé prengueren les mules del cotxo y llitera del duch de Fernandina. De manera que, entre tots los cavalls, eren prop de tre-sens.

Y axí, vist per la Siutat que la cosa anave mal parada y que era imposible poder donar remey a tans danys, per no aver-i sinó gent posada en fer mal, y axí per tots los portals feren posar companyes, y no dexaven entrar ningú ab armes, ni gent aflotada.⁷⁵ Y feren una Unió per siutat, so és, dues companyes de soldats repartida ab quatre pars, y en aquexos la Siutat los donave quatre reals cada dia; y aqueixa gent anave per siutat tota molt ben armada, ab sos cabos, y no dexaven anar gent aflotada per siutat, y anaven de dies y de nits; y la una tenia lo cuerpo de guàrdia al pla d'en Lluy y l'altra a Casa de la Siutat. Y, sense axò, anaven tres ho quatre companyes de las dels manestrals, totes per los portals y per los puestos asenyalats. Y, en tot y ab axò, no podían ser señyós de la gent.

Y per cobrar los cavalls féu la Siutat y determinà que lo conseller en cap hisqués fora, y, ab títol de que anaven a Perpinyà, que lo castell batia la vila, féu fer cridas la Siutat que, totom que tingués cavalls, que seguís lo conseller per soldat de cavall, y que·ls donarían tant cada dia. Y axí lo conseller hisqué fins a Sant Andreu de Palomar, a ont estigué més de vuyt dies ab la companya dels dagués y escudellés, però no pasà de aquí. Y vist los que tenían los cavalls que no·ls agradave lo partit que·ls feyan —per anar la cosa sense orde ni sense govern—, recusaven de anar-i. Y axí la Siutat féu altra crida: que totom que tingués cavalls, que·ls tragués, y de cada cavall los donaven deu reials; y axí los tragneren, y la Siutat pagà tot axò.

Estave la Siutat posada ab tal enquietut que no sabien atinar en donar orda com asentarien aquest negossi. Y axí la Unió anà continuant de les dues companyes, anant amedicant⁷⁶ les coses y acudint a ont hi avia soroll. Y de aqueixa manera se medicà algun tant, y cobraren los cavalls, y lo conseller tornà.

No·s pot passar en silenci lo que sucehí lo endamà de Corpus al monestí de Santa Madrona.⁷⁷ Y fou que, com los cavallés que estaven en⁷⁸ lo virey dins la Drasana

73. *metja*: llegiu «metxa».

74. *darrerria*: sobreenteneu «casa».

75. *aflotada*: 'en flota, en grups nombrosos'.

76. *amedicant*: 'remeiant'.

77. La tarda de la jornada del Corpus, diversos nobles i cavallers que s'havien escapat de l'avalot popular per la muntanya de Montjuïc demanaren refugi al convent de Santa Madrona, fora muralla. L'endemà els revoltats assaltaren el convent i degollaren vuit cavallers que reconegueren, tot i anar disfressats de freres. Pau Duran i Guerau de Guardiola pogueren salvar-se de la fúria popular. Vegeu Rubí, *Un segle de vida caputxina a Catalunya*, op. cit., p. 549.

hisqueren de allà —y casi tots desempararen lo virey—, los de més se esbargiren per la montanya y anaren-se'n uns quans al monestí dels caputxins de Santa Madrona, pensant estar allí segús. Y com la gent estave encara lo endamà tan avelotada, foren acusats ab alguns segadós que a Santa Madrona s'i eren recollits castellans. Y axí anaren-hi molta gent y mols segadós, y comensaren a dir als frares que traguesen aquella gent de allí; si no, que·ls cremarían lo monestí. Y los frares sempre dient que no y tenían ningú. Y la gent ho esforsà tant que·ls agueren de dexar entrar al monestí, y, en ser dins, se posaren en serca y n'i trobaren sis, tots gent molt ben tractada, y tots sis los mataren dins lo monestí; y n'avia dos que s'eren vestits com a frares per a més desimulà, y tanbé reberen. Y eren gent de molt bones pars: que y avia un nebot de don Pedro de Santasesília,⁷⁹ mallorquí, y los demés tots eren castellans y capitans. Bé n'i devia aver més, segons deyen, mes no n'i trobaren més; que, si més n'i aguesen trobat, més ne agueren rebut. Mols altres cavallés escaparen per dellà la montanya, especialment lo fill del compte de Santa Coloma,⁸⁰ de edat de alguns quinze ho setze anys. Estigué tot lo endamà dins de una cova ab lo majordom, y après, secretament, se embarcaren ab una faluga y se'n pasaren a València. Bé-n mataren mols de altres que no·s digué, que anaven perduts per la montanya, perquè hi avia molta gent que·ls anave cercant. Y per dins siutat anaven cercant los jutjes per totes les esglésias; especialment a Sant Agustí entrà tanta gent, que deyen que misser Massó y era, que tot lo monestí regiraren, fins algunes tonbes somogudes, y no·l trobaren enlloch.

Lo matex endamà de Corpus los segadós trobaren a un segador mort de una escopetada a una taverna del carrer del Vidre que·s deya de Na Calveta, y lo segador posave allí per a dormir; y diuen que algun porté la tenia en amiat, y que anà allí y lo va matar. Vist los segadós la vellacaria tan gran, anaren a la dita taverna y li cremaren tots los motbles que tenia, y li aviaren tot lo vi y oli, de modo que no li dexaren ninguna cosa. Y no contens de axò, saberen que ella se n'era anada a l'espital: [56r] varen anar tots a l'espital, que eren moltíssims, y digueren que, si no treyen aquella dona de allí, que cremarían lo espital. Y estaven tan alterats que lo bisbe y consellés y agueren de anar — que alesores encara no y anave la Unió—, y axí los volgueren abonansar y no y agué ningun remey, que agueren de traure la dona y la volgueren matar; y lo bisbe la volgué confesar primer, y après pregà molt no li fesen dany. Y en acabar de confesar, que eren allí prop del Padró,⁸¹ li tiraren escopetada y morí prompte, y tota la estriparen y molt maltractada, que no·s conexia. Y totom deya que ho marexia molt bé, perquè era dona que n'avia fetes moltes. Y axí ella acabà de aquexa manera.

Estant la siutat de aquex modo, tan avalotada y sense justísia, per no aver-hi ninguna vara de justísia que·s gosàs demostrar per siutat, y volent la Siutat de que hi agués justísia,⁸² determinaren de donar posesió al vaguer y valer-li en tot. Y axí, als 11 de dit mes de juny, lo pasejaren per siutat de aquest modo: que primerament anave una companya de la Unió, que era de don Francesc Sorribes,⁸³ ab mols mosquetés, y era molt bella companya; y après venia don Miquel Torroelles,⁸⁴ cavaller de l'àbit de Sant Juan, y era governador de les armes de aquesta siutat, y anava a cavall ab sa trompeta

78. *en*: llegiu «amb».

79. Pere de Santacília i Pax (1592-1668), famós militar.

80. *lo fill del compte de Santa Coloma*: Lluís Dalmau de Queralt, que estava a punt de complir disset anys, va poder escapar-se del motí de la jornada de Corpus i s'embarcà en una galera que el duqué a Vinaròs. Fou el quart comte de Santa Coloma. Morí el 1689 sense successió, i el títol fou heretat per la família Reard.

81. *del Padró*: la plaça del Pedró, prop del portal i del baluard de Sant Antoni.

82. El dia 9 de juny, la classe dirigent barcelonina es reuní des de les vuit del matí fins a la cinc de la tarda a la Casa de la Ciutat i determinà crear dues companyies de cent homes per restaurar l'ordre a Barcelona. Vegeu Elliott, *La revolta catalana*, op. cit., p. 429.

83. Francesc Sorribes i Rovira, fill de Felip Sorribes i Descoll i germà d'un altre Felip Sorribes.

84. Miquel Torrellas i Sentmenat.

devant; y darrera d'ell casi tots los cavallés de Barcelona, axí titulats com los altres, que n'i avia moltíssims, tots a cavall y posats a les mil gentileeses, a la soldadesca, ab moltes armes de pistoles y escarrabinas, que era cosa de mirar; y al mitx de tota aquesta cavalleria anave lo conseller ters, que era Joseph Masana, també a cavall ab la masa al davant; y lo matex vaguer, que era Malgà,⁸⁵ anave a la mà dreta del conseller; y après la demás cavalleria y, tras de la cavalleria, altra companya de mosquetés, que era la d'en Molins. Y axí pasejaren per tota siutat, que y anaren tres ho quatre vegades. Y axí lo veguer restà benquist⁸⁶ ab la terra, y los demás bastonés seus tots anaven, y la justícia tota anave per la cort del veguer.

85. *Malgà*: escrit a la interlínia sobre «era»; Joan Francesc de Melgar, veguer de la ciutat de Barcelona des del 10 de desembre de 1639.

86. *benquist*: 'benvolgut', tot i haver estat nomenat pel virrei comte de Santa Coloma.